

УДК 373.2:37.015.31:7

Анжеліка Геннадіївна Івершинь,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»,
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна

Наталія Вікторівна Притула,
студентка факультету дошкільної педагогіки та психології,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»,
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна

ПОЛІХУДОЖНИЙ ПІДХІД У ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОМУ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розкривається методика художньо-естетичного розвитку старших дошкільників засобами поліхудожнього підходу. Висвітлено сутність, педагогічні принципи поліхудожнього підходу, який став провідним засобом цього дослідження. Розкрито етапи, умови, зміст художньо-естетичного розвитку як формування в дитини картини світу в художньо-творчій діяльності.

Ключові слова: «художньо-естетичний розвиток», «діти старшого дошкільного віку», «поліхудожній підхід».

Сучасна дошкільна педагогіка визначає дошкільне дитинство як унікальне соціокультурне явище, яке ґрунтується на цінностях суспільства, культури і мистецтва. Ми спостерігаємо, як на сучасному етапі розвитку суспільства змінюються структурні і змістові характеристики культури і освіти, що впливає на завдання художньо-естетичного розвитку особистості в період дошкільного дитинства.

Аналіз наукових досліджень показує, що художньо-естетичний розвиток дошкільників розглядається як безперервний, соціально контрольований, органічний процес «входження» дитини в соціум у процесі засвоєння культури під керівництвом дорослого (А. М. Вербенец, В. А. Волинкин, А. Г. Гогоберідзе, О. О. Дронова, Т. С. Комарова, І. А. Ликова, Е. М. Торшилова, Р. М. Чумічева).

Основу художньо-естетичного розвитку дитини в дошкільному дитинстві складає її індивідуальний життєвий досвід щодо засвоєння культурних засобів. На цій основі формується образна картина світу, яка є специфічним, універсальним засобом залучення дитини до культури людства як результат становлення естетично розвиненої, творчої особистості [1, с. 102].

«Картина світу» людини є багаточисловою інформацією, що має системний вигляд про час і простір, стосунки між об'єктами, набір правил тощо. «Лише створивши собі світ у вигляді цілісної його «картини», людина може в ньому функціонувати» [2, с. 54].

У ХІХ столітті поняття «картина світу» трактувалось як філософсько-світоглядна побудова, у другій половині ХХ століття – як науково-філософська система уявлень про загальні властивості, закономірності світу природи і соціального середовища. Картина світу як складноструктурована модель обіймає такі компоненти: світогляд, світосприйняття і світовідчуття людини. У дослідженнях К. Д.

Ушинського «картина світу» розглядалась як духовна освіта, духовна призма, через яку сприймається людиною довколишній світ і формується ставлення до нього [3, с. 92].

Розробка концепцій, програм та адекватних педагогічних технологій художньо-естетичного розвитку дітей дошкільного віку входить до кола актуальних проблем дошкілля. Так, І. А. Ликова художньо-естетичний розвиток дітей дошкільного віку розуміє як процес систематичного і послідовного виховання естетичної культури, формування емоційно-ціннісного ставлення до довколишнього світу, гармонізацію світосприймання і створення у свідомості дитини цілісної картини (образу) світу.

Вчені (І. Е. Куликовська, Н. А. Платохіна, Р. М. Чумічова) відзначають, що в дошкільному віці основу формування цілісної картини світу становлять мистецтво у світі дитини і дитина у світі мистецтва, що дозволяє їй пізнавати світ через сприйняття дійсності, відзеркаленої у художніх творах.

Дослідники (В. В. Воронова, М. В. Грібанова, Н. В. Мосина) пов'язують естетичний розвиток дошкільника, його цілісної картини світу з формуванням у нього естетичної культури за певною структурою: естетичне сприйняття (здатність виділяти в мистецтві та житті естетичні образи); естетичні почуття (емоційні стани, пов'язані із оцінним ставленням людини до явищ дійсності і мистецтва); естетичні потреби (спілкування з художньо-естетичними цінностями, що викликають естетичні враження); естетичні смаки (здатність оцінювати твори мистецтва, естетичні явища); естетичні ідеали (індивідуально зумовлені уявлення про красу в природі, суспільстві, мистецтві тощо).

Аналіз наукових досліджень (Т. В. Антонової, М. І. Бобневої, О. О. Дронової, О. Л. Кононко, Г. В. Сухорукової) засвідчують, що художньо-естетичний розвиток дитини дошкільного віку

розглядається як творення світу відчуттів і емоцій у творчому освітньому просторі і визначається налаштованістю дитини на відкриття, самовираження свого індивідуального «Я»; саморух власного потенціалу до оригінального творчого продукту діяльності.

Дослідники (М. Г. Горбенко, Н. Д. Марісова, Л. Г. Савенкова, О. В. Стукалова та ін.) відзначають, що найбільш сприятливим у художньо-естетичному розвитку дітей є поліхудожній підхід, який розглядається як органічна єдність освітнього і виховного процесів на основі синтезу мистецтв в різних видах творчої діяльності.

Засновником цього підходу є Б. П. Юсов, який виходить з «... уявлення про мистецтво і культуру як результат піднесеної людської духовності» [3, с. 78]. В основі концепції поліхудожнього підходу Б. П. Юсова – міжпредметна інтеграція різних видів художньої діяльності, де художня природа розуміється як першооснова формування особистості [3].

Поліхудожній підхід базується на таких принципах: пізнавально-евристичному, який реалізується через засвоєння художніх традицій, загальнолюдської культури і культурного досвіду народу. Комунікативний принцип пов'язан з художньо-естетичним спілкуванням особистості з мистецтвом. Художньо-концептуальний принцип ґрунтується на формуванні «художньої картини світу» як форми пізнання істини у процесі освоєння художніх образів мистецтва. Діяльнісно-творчий ототожнюється з формуванням потреби особистості у творчій активності через продуктивну самосвідомість. Сугестивно-гедоністичний принцип співвідноситься з накопиченням позитивно забарвленого суб'єктивного досвіду естетичної насолоди.

Незважаючи на важливість проблеми художньо-естетичного розвитку дошкільників, вона залишається недостатньо вивченою та реалізованою у практиці дошкільного виховання. Пошук і наукове обґрунтування засобів художньо-естетичного розвитку, процес формування цілісної картини світу засобами мистецтва у період дошкілья склали проблемне поле нашого дослідження.

Методологічна основа дослідження базується на педагогічній теорії взаємодії видів мистецтва у творчому розвитку особистості (Б. П. Юсов, Г. П. Шевченко); теорії комплексного підходу до естетичного виховання дітей і юнацтва (А. В. Бакушинський, Г. В. Лабунська); концепції виховання мистецтвом (Б. М. Неменський, Д. М. Кабалецький, Л. В. Піменова, Р. М. Чумічова).

Метою дослідження, про яке йдеться у цій статті, був пошук та експериментальне обґрунтування психолого-педагогічних умов, за яких здійснюється формування цілісної картини світу в дітей дошкільного віку засобами мистецтва. До кола завдань входило: добір змісту експериментальної методики та діагностувального інструментарію, розробка програми художньо-естетичного розвитку старших дошкільників на матеріалі образотворчого

мистецтва та її експериментальна перевірка.

Дослідження здійснювалося методами теоретичного аналізу, педагогічної діагностики, аналізу малюнків, спостереження, бесіди, творчих завдань, анкетування тощо. В експерименті брали участь 34 дитини, педагоги, батьки.

На етапі констатувального експерименту було визначено критерії і показники рівня художньо-естетичного розвитку дітей старшого дошкільного віку в образотворчій діяльності. Опишемо їх.

Критерій – мотиваційна активність.

Показники: прояв допитливості та естетичного інтересу до образотворчого мистецтва; прояв власних уподобань у творчій діяльності; сформована художня потреба в суб'єктивації (сприймати, пізнавати, відчувати, оцінювати); потреба в самопрезентації продуктів своєї творчості і їх естетична оцінка; самоактуалізація в процесі творчості. Було використано такі діагностувальні методики: Б. А. Столяров «Опиши картину», «Естетичне ставлення до довкілля».

Критерій: діялісно-практичний.

Показники: розуміння і свідоме використання художніх засобів і матеріалів, необхідних для реалізації творчих задумів; володіння спеціальними руховими і технічними навичками і вміннями; володіння образотворчими техніками; сформовані вміння і навички, пов'язані з художньо-образним віддзеркаленням явищ і предметів у малюванні. Діагностувальні методики: Л. А. Венгер, «Незвичайні картини»; тестове завдання Н. В. Бутенко: «Домалой фігури», «Рухливі чарівні лінії», «Веселкові секрети кольору».

Критерій: особистісно-творчий потенціал (креативність).

Показники: використання накопиченого досвіду у своїй творчості; прояв індивідуальності в манері виконання; прояв творчого мислення через використання прийомів фантазування; творче наповнення і оригінальність образу або сюжету зображення; сформована потреба в оцінці власної діяльності; планування власної діяльності; самостійність; активність в експериментуванні з художніми матеріалами; сформована особистісна позиція, як при сприйнятті творів образотворчого мистецтва, так і в процесі самостійної творчості. Методики, запропоновані для діагностики: Е. Торренс «Оцінка рівня розвитку творчого мислення» в модифікації Е. Е. Туніка; Н. В. Яковлевої «Модельовання ймовірностей»; Н. В. Бутенко «Таємниці образотворчих матеріалів». Графічні вправи і творчі завдання Є. Г. Макарової, Р. М. Чумічової «Жива асоціація».

Обробка отриманих даних дозволила визначити умовні вихідні рівні художньо-естетичного розвитку дітей старшого дошкільного віку в образотворчій діяльності та їх кількісні показники: високий 10%, середній 55%, низький – 35%.

На етапі формувального експерименту передбачалось розвивати компетенції дитини стосовно розуміння духовно-емоційного досвіду людства, закладеного у культурі і мистецтві; формувати уміння, що дозволяють дитини

орієнтуватися і розвиватися в культурі; сприйняття художнього образу світу; творчість і співтворчість з дорослими і однолітками.

Було розроблено програму «Світ як картина» на основі поліхудожнього підходу, основними завданнями якою є:

- реалізація потенційних можливостей дитини у відображенні світу через художню творчість;
- виховання у дітей емоційно-ціннісного ставлення до довкілля і світової культури в цілому;
- розвиток естетичного сприйняття мистецтва і здатності формувати художній образ в різних видах художньо-творчої діяльності;
- знайомство з історією культури, формування уявлень про довколишній світ через вивчення казок, традицій, історії, творів декоративно-ужиткового мистецтва народів світу;
- формування морально-етичних цінностей через знайомство з творами мистецтва;
- формування уявлень про красу, добро, людяність, доброзичливість, співчуття;
- активний розвиток зображувальної діяльності дітей: кімпозиція, графіка, колористика;
- збагачення світосприймання дитини шляхом створення нових образів і пошуку засобів для їх втілення;
- уміння самостійно відбирати художні засоби, пов'язані з особистим творчим задумом;
- створення дитиною нового продукту в результаті творчої діяльності;
- знайомство з жанрами в образотворчому мистецтві.

На першому етапі практична робота передбачала «занурення» дитини в емоційно-естетичну атмосферу, розуміння дитиною свого емоційного стану і «мови» емоцій інших людей у різних видах художньо-творчої діяльності, активізація інтересу, співтворчість, співпраця в художній діяльності.

Методичне забезпечення: бесіди, психологічна настанова («Цікаво бути художником»), вправи з психогімнастики на вивчення власного емоційного стану, ігрові вправи («Я у дзеркалі часу»); малювання автопортрету та портретів друзів; творчі вправи («Про що я мрію», «Палітра почуттів у творах живопису»); майстер-клас «Малюємо настрій».

На другому етапі діти отримували індивідуальний досвід у художньо-творчій діяльності (на тлі емоційно-підтримуючої допомоги дорослих). Процес поставав як активний, радісний, самостійний, творчий, що задовільнив потребу дитини в нових враженнях, самоствердженні і

визнанні, пізнанні і спілкуванні з дорослим.

Методичне забезпечення: мистецтвознавчі розповіді, бесіди («Подорож у зміст картини»); художньо-дидактичні ігри («Відгадай за описом», «Колористична абетка»); творчі завдання («Уяви, що було на картині раніше, що буде далі», «Уяви і розкажи»); ігри на ідентифікацію, перевірення («Про що мріють персонажі картини?»), «Мандрівка картиною»); фантазування («Про що розповідає колір, формат» тощо).

Третій етап характеризується самостійністю у створенні художньо-творчого продукту, отримання насолоди від процесу художньої творчості, встановлення гармонії зі світом.

Методичне забезпечення: спостереження у довкіллі, мистецтвознавчі бесіди; вправа-подорож до країни казки («Казки народів світу в ілюстраціях»); елементи музейної педагогіки – спілкування з предметами народного декоративного мистецтва: іграшки, килими, вишиванки тощо; художня подія («Музика, танок та декоративне мистецтво народів світу»); малювання («Мій світ піклується про мене», «Країна, де я обов'язково побуваю»); проектна діяльність («Я допомагаю герою казки»).

На контрольному етапі експериментальної роботи було зафіксовано позитивну динаміку. Так, на високому рівні виявилось 40% дітей (контрольна група – 10%); на середньому рівні – 45% старших дошкільників (КГ – 55%); на низькому – 15% (КГ – 35%).

Уважаємо, що позитивна динаміка забезпечується такими психолого-педагогічними умовами:

- самопізнання власних можливостей дитини в процесі експериментування в різних видах художньої творчості;
- опанування дитиною знань про картину світу в процесі ознайомлення з творами образотворчого мистецтва, що сприяли процесу художньо-образного пізнання;
- взаємозбагачення соціального досвіду дошкільників через знання, уміння, навички, досвід практичної діяльності і творчості;
- формування суб'єктивних якостей і особистих досягнень дитини дошкільного віку, виражених в основних новоутвореннях.

Подальшу перспективу власного наукового пошуку вбачаємо у розробці методики художньо-естетичного розвитку дошкільників засобами поліхудожнього підходу для дітей середнього дошкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Куликовская И. Э. Технологии по формированию у дошкольников целостной картины мира [Текст]: учеб. пособие / И. Э. Куликовская, Р. М. Чумичева. – Москва : Пед. о-во России, 2004. – 160 с.
2. Лихачев Б. Т. Избранные труды по русской и мировой культуре [Текст] / Б. Т. Лихачев. – Санкт-Петербург : Изд-во СПб ГУП, 2006. – 416 с.
3. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори [Текст] / К. Д. Ушинський. – Київ : Радянська школа, 1983. – 512с.
4. Юсов Б. П. Взаимосвязь культурологических факторов в формировании современного художественного мышления учителя образовательной области искусства [Текст] / Б. П. Юсов // Избранные труды по

истории, теории и психологии художественного образования и полихудожественного воспитания детей.
– Москва, 2004. – С. 76–82.

Анжелика Геннадьевна Ивершинь,
кандидат педагогических наук, доцент кафедры теории и методики дошкольного образования,
Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический
университет имени К. Д. Ушинского»,
ул. Старопортофранковская 26, г. Одесса, Украина

Наталья Викторовна Пritула,
студентка факультета дошкольной педагогики и психологии,
Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический
университет имени К. Д. Ушинского»,
ул. Старопортофранковская 26, г. Одесса, Украина

ПОЛИХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ПОДХОД В ХУДОЖЕСТВЕННО-ЭСТЕТИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

В статье проанализировано понятие та задачи художественно-эстетического развития личности в период дошкольного детства и сделан взвод о том, что художественно-эстетическое развитие дошкольников рассматривается как непрерывный, социально контролируемый процесс приобщения ребенка к социуму в процессе освоения культуры. В дошкольном возрасте ребенок познает мир через восприятие действительности и искусство. Формирование образной и смысловой картины мира позволяет ему стать эстетически развитой, творческой личностью. Определены критерии и показатели, раскрыты этапы методической работы по художественно-эстетическому развитию дошкольников посредством полихудожественного подхода. Педагогическими условиями выделены следующие: исследование возможностей ребенка в процессе экспериментирования в различных видах художественного творчества; овладение ребенком знаниями о многообразии мира в процессе ознакомления с произведениями изобразительного искусства; обогащение социального опыта дошкольников через знания, умения, навыки, опыт практической деятельности и творчества; развитие субъективных качеств и личных достижений дошкольника, которые проявляются в основных новообразованиях этого возраста.

На этапе формирующего эксперимента предполагалось развивать компетенции ребенка относительно понимания духовно-эмоционального опыта человечества, заложенного в культуре и искусстве; формировать умения, позволяющие ребенку ориентироваться и развиваться в культуре; осваивать в процессе творчества и сотворчества художественный образ мира.

Задачами формирующей работы были выдвинуты следующие: активизация творческих задатков ребенка через художественное творчество; воспитание у детей эмоционально-ценностного отношения к окружающему миру и мировой культуре в целом; развитие эстетического восприятия искусства и способности формировать художественный образ в различных видах художественно-творческой деятельности; знакомство с историей культуры, формирование представлений об окружающем мире через изучение сказок, традиций, истории, произведений декоративно-прикладного искусства народов мира; формирование нравственных представлений о красоте и добре посредством знакомства с произведениями искусства; активное развитие изобразительных умений детей в области композиции, графики, колористики.

Ключевые слова: художественно-эстетическое развитие, дети старшего дошкольного возраста, полихудожественный подход.

Anzhelica Ivershin,
Candidate of Pedagogical sciences
at the Faculty of Pre-school Pedagogics,
State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky»,
26, Staroportofrankovskaya Str., Odessa, Ukraine

Natalia Pritula,
a fifth-year-student majoring in Preschool education,
Faculty of Pre-school Pedagogics,
State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky»,
26, Staroportofrankovskaya Str., Odessa, Ukraine

POLYARTISTIC APPROACH IN THE ARTISTIC AND AESTHETIC DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN

Modern preschool pedagogy defines preschool childhood as a unique social and cultural phenomenon that is based on the values of society, culture and art. In modern society, the parameters of culture and education change reflect on the tasks of personality's artistic and aesthetic development in the period of pre-school childhood. The

analysis of the scientific heritage shows that the artistic and aesthetic development of preschool children is seen as a continuous, socially controlled natural process of child's acquaintance with the society in the process culture of assimilation. At the preschool age, the child learns the world through the perception of reality and art, the formation of a figurative picture of the world, which allows him / her to become an aesthetically developed creative personality.

The conducted research on the artistic and aesthetic development of senior pre-schoolers has shown that the conditions of this pedagogical process are: - the study of the child's own abilities in the process of the experiment in various forms of artistic creation; - obtaining the knowledge about the world around in the process of acquaintance with works of fine art that contribute to the process of cognition; - enriching the social experience of preschool children through knowledge, skills, experience of practical activity and creativity; - the formation of personal qualities of a pre-schooler which manifest themselves in the main achievements of this age.

At the stage of the formative experiment it was presupposed to develop the competence of the child enabling the understanding of the spiritual and emotional experience of mankind laid down in culture and art; to form skills that allow a child to orient and develop himself / herself in culture and in the process of creativity and co-creation; to master the artistic image of the world.

The tasks of the formative work were as follows: activation of child's creative instincts through artistic creation; upbringing of children's emotional and value attitude towards the world around them and world culture in general; development of aesthetic perception of art and an ability to form an artistic image in various forms of artistic and creative activities; acquaintance with the history of culture; formation of ideas about surrounding world through the study of fairy tales, traditions, history, works of decorative and applied art of the peoples of the world; the formation of moral ideas about beauty and good through acquaintance with works of art; an active development of children's visual skills in the field of composition, graphics, colour perception.

Key words: artistic and aesthetic development, children of senior preschool age, polyartistic approach.

Подано до редакції: 7.01.2017 р.

Рекомендовано до друку: 23.01.2017 р.

Рецензент: д.пед.н., професор А. М. Богуш